

-UVOD-

Današnje životno i radno okruženje čovjeka karakteriše više različitih aspekata. U odnosu na pitanja savremenog poslovnog tržišta dominantna je pojava okruženja sa izrazito jakom konkurencijom i razvijenim distributivnim kanalima, uz prisutno stanje hiperprodukcije roba i usluga. Da bi se opstalo u takvom okruženju nije dovoljno da organizacija bude prosječna u svojoj „branši“, već se mora stalno težiti ka samom vrhu i poslovnoj „izvanrednosti“. Ovakvi zahtjevi savremenog poslovanja traže i odgovor na pitanje „kako znati opstati na tržištu?“. Ili, kako pripremati planove i na osnovu njih donositi prave odluke? Proces donošenja poslovnih planova (prije svega strateških, ali i onih koji iz njih proizilaze) ne završava se samo njihovom tehničkom izradom. Savremeni planovi u organizacijama moraju biti adaptibilni i fleksibilni, s obzirom da će se konstantno suočavati s promjenljivom dinamikom poslovnog okruženja, promjenljivim trendovima tržišta i stalnom izmjenom konkurentskog ambijenta (Nešić, 2008). Okruženje ovakvog (novog) poslovnog svijeta nameće potrebu za različitim interpretacijama informacija koje su neophodne da bi se mogao „dešifrovati“ prostor mnogostrukih pogleda na nesigurnu i nepredvidivu budućnost (Arandelović, 2006).

S druge strane čovjekov radni i životni angažman se odvija u vremenu koje u značajnoj mjeri karakterišu izmijenjeni uslovi, novostečene navike i mnogi uzročnici stresa koji doprinose sve lošijem zdravstvenom stanju stanovništva. Uzroci različitih „poslovnih bolesti“ se, pored ostalog, moraju tražiti i u sve prisutnijoj pojavi permanentnog stresa kojem su svakodnevno izloženi svi gotovo svi ljudi, a naročito populacija stanovništva koja je nosilac porodične (a time i društvene) egzistencije.

Evidentno je i da su efekti naučno-tehnološke revolucije donijeli čovjeku različite blagodeti i u mnogim segmentima olakšali svakodnevni život. Ali, s druge strane njen uticaj je doprinio da su se radikalno, može se slobodno reći i iz temelja, izmijenili radni i životni uslovi. Danas većina stanovništva život provodi isključivo u kućama, kancelarijama, radionicama, jednom riječju u zatvorenom prostoru, koji im, s jedne strane pruža zaštitu od spoljašnjih uticaja (vremenskih nepogoda,

klimatskih promjena i sl.), ali s druge strane prirodni tjelesno-mišićni napor svodi na najmanju moguću mjeru.

Sport je jedna od ljudskih djelatnosti koja se poslednjih decenija razvijala „vratolomnom“ brzinom. Porast sportskih rezultata, nivo ulaganja svih vrsta (materijalnih i nematerijalnih), pojava novih sportskih aktivnosti i formi, medijska popularnost, itd., doveo je sport u zonu visoko intenzivnog rada. Sport u najopštijem pojmovnom obuhvatu danas predstavlja planetarni fenomen najširih razmjera, kako po kvantitetu, tako i kvalitetu. Bez obzira o kojem se području sporta radi (takmičarski, školski, rekreacija) nivo angažovanja i obuhvatnosti, kako pojedinaca, tako i organizacionih subjekata, prevazilazi nekadašnja shvatanja o sportu kao „razbibrigi“ ili „zabavi u slobodno vrijeme“. Današnji sport, posebno njegov dio koji se ogleda kroz profesionalni sport, za sebe vezuje brojne segmente iz područja biznisa, ekonomije, politike, industrije i drugih područja ljudskog rada, što ga čini izuzetno značajnom svjetskom poslovnom kategorijom. Može se reći da je jedan od fenomena unutar sporta, koji će obilježiti XXI vijek, pojava ozbiljnog sportskog biznisa. Specifičnost ove pojave ogleda se i u tome, što su njegovi protagonisti isti oni koje nazivamo temeljnim stubovima sportske djelatnosti: sportisti, treneri, menadžeri, sportske organizacije, itd. Kao ekskluzivni promoteri savremenog korporativnog biznisa oni putem sportskog auditorijuma (kojim suvereno vladaju) zauzimaju centralno mjesto u okruženju tzv. „industrije sporta“. Istovremeno, sportski protagonisti razvijaju i sopstveni biznis, gdje identifikuju svoje proizvode i ciljno tržište (Radoš & Nešić, 2008).

Sport predstavlja i složenu društvenu pojavu kojoj se u svim razvijenim zemljama svijeta poklanja velika pažnja. Razlog za takav odnos je njegov izuzetno veliki uticaj na sve segmente života savremenog čovjeka. Najčešće se u prvi plan ističe njegovo pozitivno djelovanje na psihofizičko zdravlje, ali mu se veoma često pripisuju i atributi propagadnog, finansijskog i političkog sredstva. Dakle, već odavno je poznato da sport, odnosno fizička aktivnost uopšte, predstavljaju činioce koji pozitivno utiču na kvalitet života, zdravlje, mentalnu stabilnost, motivaciju i samopouzdanje ljudi. Stoga se njegove bio-psiho-socijalne refleksije mogu (i moraju) adekvatno tretirati i kada je u pitanju populacija stanovništva koja se određuje kao - *osobe sa invaliditetom*. Za njih se može konstatovati da u svjetskim

razmjerama čine tzv. „najveću manjinu na svijetu“, sa svim svojim specifičnostima (potrebama, željama, mogućnostima i, naravno, problemima). Međutim, često se događa da osobe sa invaliditetom ne mogu da ravnopravno funkcionišu u svom neposrednom životnom i radnom okruženju. Posljednjih tridesetak godina je počeo proces angažovanja društvenih zajednica na ravnopravnom (i ravnomjernijem) uključivanju osoba sa invaliditetom u „puni društveni život“, ali je tek zadnjih nekoliko godina ova tematika postala nešto intenzivnija.

Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) oko 10% svjetske populacije čine osobe sa invaliditetom, a definišu se kao pojedinci sa psihofizičkim nedostacima (sa kojima se rađaju ili ih stiču tokom života). Ovi nedostaci utiču na narušavanje njihovog integriteta kao ljudskih bića i onemogućavaju im da se formiraju, ispolje i ostvare kao potpuno ravnopravni članovi društva. Ljudi sa invaliditetom se ne smiju posmatrati kao bolesne osobe (koje treba liječiti), ali nisu ni zdrave, jer im je zdravlje dezintegrirano određenim psihofizičkim nedostatkom. To svakako da dovodi do fizičke i mentalne neuravnoteženosti, te onemogućava potpuno prilagođavanje ovih osoba društvenoj sredini, prvenstveno kroz faktore vladanja vlastitim biološkim i socijalnim mogućnostima. U kontekstu ovog problema može se govoriti o sportu (fizičkom vježbanju) kao jednim od efikasnijih sredstava liječenja, rehabilitacije i resocijalizacije osoba sa invaliditetom. Naravno, ove konstatacije se ne odnosi samo na njih lično, već i na lokalnu zajednicu u kojoj žive i rade. Nebi trebalo da postoji dilema da je za cjelokupno društvo od izuzetne važnosti da se to stanje životnog okruženja ovim ljudima učini što je više moguće prihvatljivim.

Da bi se moglo odgovoriti sve složenijim zahtjevima sporta u cjelini, a time i sporta osoba sa invaliditetom (kako u domenu njegove efektivnosti po pojedinca, tako i u pogledu efikasnosti sistema sporta u određenoj lokalnoj zajednici, ali i društva u cjelini) neophodno je imati u vidu opšti kontekst okruženja u kojem sport egzistira. Poslovno okruženje savremenog sporta karakterišu zahtjevi za brzim, čestim, a ponekad i radikalnim promjenama. To daje naglasak na kontinuirano modelovanje poslovnih informacija, njihovu obradu i distribuciju, te u skladu sa time i primjenu adekvatnog sistema upravljanja i odlučivanja u sportskim organizacijama. A sve sa osnovnim ciljem da se ”isporuka” nove, održive i konkurentne vrijednosti

sportske organizacije (kao davaoca usluga) što kvalitetnije (efikasnije i efektivnije) distribuirati do potencijalnih korisnika. Promjene u poslovnom okruženju (Nešić, 2013), bilo da su manjeg ili radikalnijeg karaktera, traže i novu koncepciju upravljanja u odnosu na dosadašnju praksu. Stoga se nameće potreba za korišćenjem takvih upravljačkih alata i tehnologija koje omogućavaju sveobuhvatnu, brzu i efikasnu upotrebu svih dostupnih resursa (unutar i izvan sportske organizacije), uz uvažavanje brojnih specifičnosti sporta, a prije svega, njegovog duha i misije.

Promjene u sportu najčešće ne predstavljaju sasvim izolovan proces koji bi se odvijao izvan drugih društvenih preobražaja. Zato one mogu (kao i u društvu) imati svoju evolutivnost, ali i izrazitu diskontinuitetnost (koja je posebno bila svojstvena razvoju sporta u dvadesetom vijeku). Promjene u sportskoj djelatnosti, koje se neminovno nameću kao sastavni dio globalnih svjetskih društveno-tehnoloških promjena, trebale bi da predstavljaju značajan događaj u sportskom sistemu. Uspješnost bilo koje promjene, pa tako i u sportu, valorizuje se novim stanjem. Da li će do promjene, odnosno novog željenog stanja i doći, zavisi od više faktora: okruženja, upravljanja, znanja, želje za promjenom, nivoa i intenziteta otpora promjenama, motivacije, prihvatanja rizika koje nose promjene, itd. Proces koji se odnosi na promjene predstavlja kompleksan „događaj“ u svakom, pa tako i u sportskom sistemu. On nije ni malo lak, brz i jednostavan. Da bi se proces promjene realizovao potrebno je zadovoljiti nekoliko elemenata: donijeti odluku o nastupajućoj promjeni, pokrenuti inicijativu za sprovođenje promjene, „obezbijediti“ vrijeme da novo rješenje počne da funkcioniše (da se održi i dovede do novog kvaliteta), spoznati činjenicu da je funkcionisanje novog-aktuelnog rješenja samo prelazna faza prema daljim promjenama. Dakle, neophodno je znati upravljati promjenama (Nešić, 2008a).

Svaka organizacija pristupa promjenama na sebi svojstven način, tako da nema opštevažećeg ili univerzalnog „recepta“ za promjene. Jedinstvenost odvijanja promjena mora se posmatrati kroz kontekste u kojima se one dešavaju. Promjena je ono što se događa „unutar“ sistema (organizacije, sportskog kluba, pojedinca, i sl.), dakle polazi iz internog okruženja. Međutim, ono je povezano sa izazovima koji dolaze i iz „spoljnog svijeta“, odnosno eksternog okruženja kome organizacija, svakako, pripada. Drugim riječima, promjena je svojevrstan „odgovor“ na impulse

okoline, ali u kontekstu kretanja (pokretanja) organizacije pravcem koji sama odabere. Nasuprot uglavnom stabilnim uslovima egzistencije sporta i sportskih organizacija u prošlosti (relativno stabilan ekonomski sistem, „čvrsti“ izvori državnog finansiranja, definisan sistem sporta, itd.), što je imalo za posljedicu „standardnu“ sportsku organizaciju („okamenjenu“ i teško promjenjivu unutrašnju organizacionu strukturu), budućnost sporta se usmjerava ka dinamičnoj organizaciji. To znači da će organizacione promjene biti stalna, a ne kampanjska aktivnost. Drugim riječima, u prvi plan se postavlja napuštanje apstraktnog normativističkog pristupa u oblikovanju organizacione strukture sportskih subjekata, koga treba da zamijeni pragmatični pristup utemeljen na empirijski provjerljivim principima „da je dobra ona organizacija koja se pokaže kao uspešna“ (Radoš & Nešić, 2008: 397).

Opredjeljenje za temu ovog istraživanja proizašlo je iz autorovog višegodišnjeg rada i angažovanja u različitim aspektima djelovanja u sportu invalidnih lica, posebno djece sa posebnim potrebama. Takođe i praćenje dosadašnjih istraživanja iz ove oblasti, posebno sa aspekta menadžmentskog djelovanja u procesima rada i aktivnostima organizacija koje se bave sportom invalida, a koja su evidentno nedostajuća, bila su podsticaj da se segmentu analitičkog prilaza problemu kreiranja budućih promjena u ovom području da odgovarajući istraživački doprinos.

Ukoliko se želi dalji razvoj i napredak sporta osoba sa invaliditetom, kao i njegova istinska integracija i konkurentnost u sistemu sporta grada Banja Luka, a evidentno je da potrebe ovog dijela populacije ukazuju na to, onda je neophodno promijeniti dosadašnje navike i način rada, koji su se zasnivali na pojedinačnim akcijama, improvizaciji i rutinerstvu. Za misiju napretka i razvoja neophodan je sistem, a njega je potrebno utvrditi, postaviti, provjeriti i realizovati. Iskustva razvijenih zemalja, koja su ovom području sporta dala odgovarajuću društvenu poziciju i tretman, usmjeravaju nas ka jasnom korišćenju iskustava i procesa koje obuhvata praksa menadžmenta promjena (*Change Management*). Zbog toga je od izuzetne važnosti da se njegove vrijednosti i prednosti pokušaju primjeniti i u sportu osoba sa invaliditetom u gradu Banja Luka. Naravno da je prethodno neophodno utvrditi aktuelno stanje ovog dijela sporta grada, njegovu razvijenost i eventualnu egzistenciju nekih od procesa sportskog menadžmenta, kako cjeline, tako i pojedinih

njegovih dijelova, odnosno resursa. Na osnovu ovakvih podataka, naučno izvedenih i verifikovanih, upustiti se u vrlo zahtjevnu i napornu praktičnu „borbu“ za njegovu primjenu i ugradnju u sistem sporta osoba sa invaliditetom u Banja Luci, cijeneći sve specifičnosti društvenog okruženja u kome se ova sportska profilijacija nalazi.

Ovaj istraživački rad treba da čini i jednu od osnova za dalju naučnu nadogradnju ove oblasti, a ujedno i proširenje teorijsko-praktičnog prostora sporta osoba sa invaliditetom u gradu Banja Luka.